

KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL DEĞİŞME KONUSUNDA WILLIAM FIELDING OGBURN'UN GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR DENEME

FERYÂL OSKAY

WILLIAM FIELDING OGBURN (1886-1959)

Ogburn, Georgia Eyâletinde Butler'da doğdu. Mercer Üniversitesi'nde Bakaloryasını, 1912 yılında Columbia Üniversitesinde Ph. D.'sini tamamladı. 1911-1918'de Princeton Üniversitesi, Reed Koleji ve Washington Üniversitesi'nde ekonomi, sosyoloji ve siyasal bilim okuttu. 1919-1927'de Barnard Kolejinde ekonomi ve toplumbilim departmanı başkanlığını yaptı. Aynı dönemde Columbia'da ders de verdi. Daha sonra Chicago Üniversitesi'nde toplumbilim profesörü oldu. 1951 yılında 65 yaşında iken emekliye ayrıldı ve dünya gezisine çıktı. Hindistan'da Delhi ve Kalküta'da, İngiltere'de Oxford'da ders verdi. Güneydoğu Pasifik Ülkelerinde, Latin Amerika'da, Avrupa'da dersler verdi. Uzun yıllar devlet adına görevler yüklendi. Geçim sorunları, perakende fiyatların ayarlanması, vs. gibi. Nüfus Sayımı Başkan Yardımcılığı Danışmanlığı yaptı. Amerikan Toplumbilim Derneği Başkanlığı ile Amerikan İstatistik Derneği Başkanlığı görevlerinde de bulundu. Bu derneğin **Journal** adlı peryodığının editörü idi. 1959 yılında kurulan Teknoloji Tarihi Cemiyetinin başkanı oldu. Bilimin İlerlemesi Amerikan Derneği'nin İkinci Başkanı idi. Ayrıca, Sosyal Bilim Araştırmaları Konseyi Yönetim Kurulu üyesi idi.

FİKRİ GELİŞMESİNDE DÖNEMİNİN ETKİLERİ

Öğrencilik döneminde kantitatif metodoloji ve düşünce modaydı. Columbia'daki Ph. D. yıllarında ise istatistik modası vardı. Bu-

radaki hocaları şunlardı: Franklin H. Giddings (toplumbilim); Edward L. Turndike (eğitim); Henry L. Moore (ekonomi); Franz Boas (antropoloji). Bunlar kantitatif metodoloji yandaşı kimselerdi.

Daha sonraları, I. D. Savaşı yıllarında Federal Hükümet için geçinme indeksleri üzerinde istatistik çalışmaları yaptı. Bunlar da kantitatif metodoloji yandaşlığını pekiştirmiştir. İlk yazılarından reformist bir eğilim taşıdığı anlaşılmaktadır: "Sosyal sorunlara objektif bilimsel tekniklerle eğilmek..." demiştir bu 1915 öncesi yazılarında. Fakat 1915 yılından itibaren reformculuğun etkinlik kazanamayacağı görüşüne varmıştır. Tek başına idealizmin birşeyler yapamayacağını 1915 tarihli bir makâlesinde özetle şöyle ifade etmiştir: (1) reformcu hareketlerin ideolojik içerikleri, gerçekte, arzularımızın rasyonalizasyonudur, fantazyalardır, gün ortası rüyâ görmektir; (2) reformcu yandaşlığının nedenlerini anlamak için psikanaliz çalışmalarına başlamıştır. "Sosyal bilimci bir teori kurmadan önce kendi önyargılarının neler olabileceğini, kökenlerini bilmek durumundadır" demiştir. Önyargılar gerçeklerin olmadığı yerde bile, gerekli oluşum varmış gibi düşündüren eğilimlere yol açar demiştir; (3) fakat sadece bu "kendini bilme" de yetmez. Sosyal bilimcinin ölçme teknikleri ile kendini donatması gerekir. "Bilim ölçümlemeyi kullanabilme ölçüsünde gelişebilecektir" demiştir.

Ogburn, öğrenciliğinden itibaren çok geniş alanlara ilgi duymuştur. Columbia'da John Bates Clark, E. R. A. Seligman, Henry R. Seagar ile ekonomi; 1920'lerde ise ekonomist Wesley C. Mitchell ve antropolog Robert H. Lowie ve Alfred L. Kroeber ile çalışmıştır. Bunlarla birlikte Kültürel Antropolojiye başlamıştır. Kültürel Antropolojide ozamana dek psikanalizin etkisinde bir anlayış hakimdi. Psikolojik motivasyonlara ağırlık tanınıyordu. Ogburn bunu değiştirdi: (1) tek başına psikolojik güdülemelere ağırlık vermek anlamsızdır; (2) yanısıra, kültürel faktörlere bakmak gerekir; (3) bunlar ise tarih açısından incelemeler yapmakla anlaşılabilir. Ogburn bu noktadan itibaren bütün bilimsel çalışmalarında disiplinler arası bir yaklaşımın savunucusu olmuştur.

METODOLOJİSİ VE TEORİSİ

Ogburn'ün yöntembilim anlayışı ozamana kadarki reformcuların ve sosyal felsefecilerin etkisinden sosyal bilimi kurtarmayı amaçlamıştır. Gözlem ile ölçümlemenin bütünlüğüne dayanır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki sosyal bilimlerde başat akım olan kantitatif yöntembilimin ilk savunucularından olmuştur. Fakat istatistiksel yöntemlerin tek ve yeterli yöntemler olabileceğini hiçbir

zaman savunmamıştır. Gerçekenebilir belge toplamakta başka yöntemleri de kabul etmiştir. 1934 yılında kendi yazısı ile, (The Limitations of Statistic, the American Journal of Sociology'de) ve 1959 yılında (W. F. Ogburn, ve Nirmal K. Bose, "On the Trial of the Wolf Children," Genetic Psychology Monographs'da) "metodlar büyük fikirlerin oluşturulmasında sadece birer araçtır" demiştir.

Toplumbilimin büyük sorunlarla uğraşacak durumda olmadığını, bunun felsefeden kurtulamamak olacağını söyleyenlere katılmamıştır. Devletin görevi neler olmalıdır, yaşam düzeyi nasıl yükseltilebilir, uluslararası savaşta nasıl son verilebilir? gibi sorunların sosyal bilimlerin gelişmesine katkıda bulunacak sorunlar olduğunu", gerçekleştirilebilir belge toplamakta bunların elverişli sorunlar olmasalar da, üzerlerinde durulmak gerektiğini" söylemiştir.

Yöntembilim fetişimini zararlı bulduğu gibi, tek başına teori tutkunluğuna da karşı çıkmıştır. Teori, ona göre, araştırmacının sosyal olgular arasındaki ilişkileri görebilmesine ve hipotezler kurabilmesine yarayan bir "bilgi örgütlenimidir." (1955). Teori konusunda kendisi pek tutkulu olmamıştır. Ama toplumsal evrim sorunundaki teorisi toplumbilimsel teoriye önemli bir katkı olmuştur.

TOPLUMSAL DEĞİŞME

20. YY. ilk yarısına kadar toplumsal değişimle ilgili yazarlar toplumsal gelişimi biyolojik gelişim sürecine benzeterek düşünmekteydiler. "Bazı toplumlar diğerlerinden daha gelişkin iseler, bu toplumların kültürleri daha gelişkin iseler", derlerdi. "bu toplumlar biyolojik bakımdan daha gelişkin insanlardan oluştuğu içindir." Fakat o sıralarda antropolog Franz Boas'ın ilkel toplulukların mental kapasiteleri üzerinde yaptığı çalışmalar, bütün insanların doğuştan gelen mental kapasitelerinin aşağı yukarı aynı olduğunu göstermiştir. Ayrıca, gene Boas'ın çalışmaları, son birkaç bin yıldan beri insan denen canlı türünün mental kapasitesinde pek az bir farklılaşma olduğunu; sosyal evrimde ise, topluluklar arasında bu farklılaşma ile karşılaştırılamayacak derecede büyük farklılaşmalar bulunduğunu da ortaya koymuş bulunuyordu.

SONUÇTA İSE ŞU ÇIKIYORDU:

1. Değişik toplumlarda kültürel gelişmeler çok farklı olmuştur;
2. Bireysel mental potansiyelde farklılaşma çok az olmuştur;
3. Öyleyse, kültürel gelişme bireysel biyolojik faktörlerden bağımsız gerçekleştirilmekte olan bir fenomendir.

Ogburn bu sonuçları kabul ederek şunu söylemiştir: "sosyal gelişmeyi açıklamakta bakılması gereken yer insanın biyolojik doğası (mahiyeti) değil, yaşadığı toplumdaki kültürdür."

1922'de **Social Change, with Respect to Culture and Original Nature**'da kültürel gelişmeyi (evrimi) açıklamakta dört faktörün önem taşıdığını ileri sürmüştür: (1) buluşlar; (2) birikim; (3) dağılım; (4) uyarlanma.

Buluş: Kültürün maddi ve maddi-olmayan bilinen öğelerinin kombinasyonu; veya bunların birinin yeni birini oluşturmak için modifikasyonudur (1950). Buluşların olması düşünsel yetenek, talep, yeni buluşu oluşturmak için gerekli kültürel elemanların hazırda varolmaları gibi faktörlere bağlıdır. Her toplumda buluş yapabilecek insanlar vardır. Önemli olan çeşitli buluşları gerektirecek talep sorunudur. Talep hem bir buluşun yapılıp yapılmamasını belirlemede, hem de yapıldıktan sonra kullanılıp kullanılmayacağını belirlemektedir. Kullanılmayacak olan bir buluş gerçekte vardır demez. Varolmayan bir buluş ise o toplumda kendisi aracılığı ile yapılacak yeni buluşların gerçekleştirilmesinde yararlı olamayacağı için yok sayılmak gerekir. Ogburn'ün bu konudaki bir diğer görüşü de şudur: toplumdaki kültürel elemanlar ne kadar çoksa buluşların gerçekleştirilmesi de o kadar kolay olur.

Birikim: Kültürel buluşlar ile katılan yeni elemanların sayısının kültürde terk edilen elemanların sayısını aşması ile olur. Buluşların artışı hızlandırılmış bir çoğalma ile olur. Nüfus artışına ilave olarak kültürel bazın genişlemesi birikimin dayanağıdır.

Dağılım: Bir buluşun bir alandan diğerine sıçraması, uzanmasıdır. Bu yolla aynı buluşun her toplumda ayrı ayrı gerçekleştirilmesine gerek kalmamaktadır. Yalnız, toplumlar arasında iletişim olması gerekmektedir. İletişim bakımından stratejik yerlerde bulunan uluslar büyük ilerlemeleri bu yolla yapmışlardır. Grekler çeşitli buluşları ve idea'ları —ki, bunlar bir buluş form'udur— almışlar ve bütünleştirmişlerdir .Bu durumun tersi ise coğrafya yönünden tecritlenmiş toplumlardaki kültürel olgunlaşmamışlık durumudur.

Uyarlanma: Kültürel evrimi oluşturan sonul faktördür. Bir kültürdeki bütün elemanlar aralarında bağıntılı olduğu için kültürün herhangi bir öğesindeki değişim, zorunlu olarak, diğer öğelerinde de değişime yolaçmaktadır. Her buluş ile birlikte uyarlanmayı gerektiren bir sosyal değişim ortaya çıkmaktadır. Kültürün bir bölümünde —maddi veya maddi-olmayan— bir buluş o ilgili bölümde yeni bir uyarlanma yapılmasını gerektirir. Fakat bunlar aynı anda

olmazlar. Bir gecikme ile olur. Buna da **kültürel gecikme** denir. Binlerce yıllık süreler içinde bu kültürel gecikmeler ortadan kalkar. Fakat belirli herhangi bir anda her kültürde bunlar vardır ve belirgindirler (1950). Belirginlik ve önem kazanmaları ise şu durumda olur: (1) eğer kültürün, ilgili ve aralarında bağıntılı iki kısmı arasında ve bunlardan birinde bir uyarlanma gerektirici değişim olursa; (2) bu iki kısım karşılıklı uyarlılık kurmuş bulunan kısımlarsa; (3) bunlardan birindeki değişiklik bu uyumluluk ilişkilerini bozuyorsa, kültürel gecikme belirginlik kazanır. Değişimin ve buluşların az olduğu toplumlarda kültürün çeşitli elemanları arasında uyum vardır. Fakat toplum kültürünün bir kısmında buluşlar nedeni ile bir değişim olunca, kararlı denge bozulur (equilibrium), uyarlanma süreci harekete geçer ve yeni bir kararlı denge oluşturulur. Bu nedenle, sosyal evrim kararlı dengeyi bozucu, toplumda yeni kararlı denge oluşturucu güçlerin harekete geçirilmesine yolaçıcı bir süreçtir (1950). 1922'deki **Social Change**'ın 1950 başına ek olarak yayımlanmış bir bölümden.

20. YY. DA TOPLUMSAL DEĞİŞME KALIBI

Ogburn'e göre 20. YY. da toplumsal değişim genel bir kalıp içinde olmaktadır. Önce, teknolojik alanda değişim oluyor; sonra, ekonomide değişikliklere yolaçıyor; daha sonra da bunlar sosyal kurumlarda değişimlere neden oluyordu. En sonra ise insanların sosyal felsefesi değişmektedir. Bu görüşüne ilkin iki noktayı önemle vurgulamıştır: (1) bu kalıp evrensel değildir; (2) sadece tarihin ekonomik açıdan yorumunun bir gelişkin biçimidir. (2) Bu yorumda belirtmek istediği teknik faktörlerin ekonomik faktörlerin öncesinde yer aldığıdır (1936, *Technology and Governmental Change*, pp. 131-143, W. F. Ogburn, *On Culture and Social Change: Selected Papers*, ed. by Ottis Dudley Duncan, Univ. of Chicago Press).

BULUŞ VE SOSYAL DEĞİŞİM İLİŞKİSİ

Ogburn, sosyal değişim sorununu tartışırken buluşlara öncelik vermekte ise de, buluşları sosyal değişimin tek ve kendisi ile yeterli nedeni saymaz. Buluşun olması için, sosyal bir talep olmalıdır, der. Bu talep buluşun gerçekleşmesinden önce de olabilir, sonra da. Bu talebi de kültürel bir değişken sayar (1950). Buluşun benimsenmesinin sosyal öngereklilikleri üzerinde ayrıntılı bir biçimde durmamıştır. Buluşların karşısında direnmenin nedenlerini şöyle saymaktadır: (1) teknik yanlışlıklar ve yetersizlikler; (2) yüksek imalat maliyeti; (3) sosyal nedenlerle devletin karşı çıkması; (4) aleyhte kamu oyu oluşması.

T. Jaffe'ye göre, buradan ortaya şu çıkıyor: Ogburn'ün doğrusal (linear) çizelgesi olan buluş (teknoloji)... ekonomi... sosyal kurumlarda değişim... sosyal felsefede değişim şeması, aslında, döngüsel bir nitelikte görülebilir. Kendisi, kültürün tüm öğelerinin birbirleriyle ilintili olduğunu söylediğine göre, kültürdeki teknolojik olmayan öğelerin de teknolojik olan öğeleri etkileyebileceğini "sağ-olsaydı" kabul edebilecekti gibi görünmektedir.

SOSYAL DEĞİŞİME İLİŞKİN ÖLÇÜMLERİ

Bunların çoğu **Recent Social Trends**'de toplanmıştır. A.B.D.'ye ve 20. YY. a aittir. Aile kurumunda değişimler, kentleşme, vb. gibi. Böylece, sosyal trend'lerin belirli sayılabilecek görünümleri üzerinde ölçüm yapılabileceğini söylemiştir. Önce, ayrı ayrı trendler üzerinde ölçüm yapmış, daha sonra da bu trend'lerin birbirlerini ne şekilde etkilediğini araştırmıştır.

VARGILARI

1. Değişim, uzun süreler için ve aynı yönde bir süreçtir.
2. Halkın fark edebildiği değişimler, genel yöne denk düşen değişimlerden çok, bundan sapan değişimler olmaktadır.
3. Genel yöndeki değişim süreçlerini —örneğin devletin rolünün artmakta oluşu, iktisadi işletmelerin büyümekte oluşları gibi— durdurmak veya geriye yöneltmek çok zordur.

OGBURN'ÜN ETKİLERİ

Özellikle PH. D. öğrencisi olanlara kantitatif ölçümcülüğü benimsetmiştir. Yayınlarında, bu öğrencilerine de, yazar olarak yer vermiştir. Çoğu, çok seçkin istatistikçiler olmuştur. Toplumbilimine etkisi ise Nimkof ile birlikte 1940 yılında yazdıkları toplumbilim kitabı ile olmuştur. Çok basımı yapılmıştır. 1920'lerde iken disiplinler arası ortak çalışmaları savunmuş, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise bunlar, yaygın uygulama durumuna gelmişlerdir.

1927'de Alexander Golden ile birlikte **The Social Sciences and Their Interrelations** adlı derlemeleri antropoloji, ekonomi, tarih, siyasal bilim, toplumbilim, hukuk, din, istatistik, psikoloji, felsefe, biyoloji ve hatta doğabilimlerden parçalardan oluşmuştur. Takım araştırmasının öncülerinden Samuel Stouffer da onun öğrencilerindendir. Toplumbilimine en büyük katkısı kültür, ve kültürel değişim alanında olmuştur. Ogburn'e göre, bu alanlar toplumbiliminin temel (ana) alanlarıdır. Hiçbir zaman, "küçük grup sosyolojisi, veya iş çevrelerine yardımcı sosyolojiler gibi şimdiler-

de birçoklarının hizmet ettiği alanlara girmemiştir. Ölçümleme ve kantitatif metodoloji anlayışı ile Ogburn, özellikle pazarlama, kamu oyu, seçimler, oy verme gibi alanlarda çalışan kimselere yeni yöntemler kazandırmıştır. Fakat bir süre sonra bu yöntemlerin marketing'de başarılı olsalar bile büyük toplumbilim sorunlarında yeterli olamadıkları anlaşılmış, Ogburn'ün daha başlangıç günlerinde iken vurgulamış bulunduğu noktaya gelinmiştir: bir büyük sosyal sorunu kavrayabilmek için sosyal değişim sorununun nasıl ele alınması gerektiğini bilmek öncül sorundur.

İkinci Dünya Savaşından sonra az gelişmiş ülkelerin gelişim sorunları için de bu istatistiksel ve anketsel tekniklerle birçok araştırma yapılmış, çok para harconmiştir. Fakat bu tür araştırmaların pek büyük bir değer taşımadıkları anlaşılmış bulunmaktadır. Gelişme ve sosyal değişim sorunu anket teknikleri ile anlaşılabilir kadar basit sorunlar değildir. Ogburn'ün 1920'lerde belirttiği gibi, toplumun kültürünün her bölümü aralarında bağıntılıdır. Bu nedenle sorunun çok geniş bir çerçeve içinde ele alınması gerekmektedir. Bu ülkelerde gerçekleştirilmesi gereken, bir sosyo-ekonomik değişme sorunudur.

KÜLTÜREL GECİKME VARSAYIMI

Değişim modern zamanlarda hızlanmış, bu da toplumsal uyarlanma sorununun önemini artırmıştır. Toplumsal uyarlanma sorunları iki türdür: (1) insanın kültüre veya tercihan kültürün insana uyarlanması; (2) kültürün değişik kısımlarının birbirine uyarlanması sorunları. Ki, bu da, sonul olarak, kültürün insana uyarlanması demektir. Asıl konumuz bu ikincisidir. Kültürün ilgili kısımlarından birinde buluşlar veya yenilikler nedeniyle bir değişim olduğunda ilgili diğer kısımda da buna bağlı uyarlanmalar yapılması gerekmektedir. Birincisi bağımsız değişken, ikincisi bağımlı değişkendir. Bu iki değişken farklı zamanlarda değişecektir. Ancak, gecikme fazla olursa, kötü uyarlanma olacaktır. Onun için, bu süre, elden geldiğince kısaltılmalıdır. Bu sorun eğer kültür hızlı değişen bir kültür ise ve kültürün kısımları arasındaki değişimin hızı eşit değilse daha büyük bir sorun olacaktır.

Ortamımızın büyük kısmı yaşamımızın maddî koşullarını oluşturan evler, makinalar, fabrikalar, hammaddeler, mamul maddeler, besinler, vs. dir. Bunları kullanmakta belirli yöntemler geliştirmişizdir. Bazıları bir çekici kullanmaktaki gibi çok basit ise de, birçoklarının kullanılması karmaşık gelenek, inanç, felsefe yaş ve devletin oluşturulmasını gerektirmiştir. Örneğin devletin önemli işlevlerinden biri, nüfusun yaşamın maddi koşullarına uyarlanmasını

sağlamaktır. Sumner, bu tür süreçlerin çoğuna görenekler) diyor. Aslında maddi koşullara kültürel uyarlanma göreneklerden de daha başka bazı süreçleri içermektedir. Örneğin devletin denetleyemediği folk-way (halkın yaptıkları)'ler ve çeşitli toplumsal kurumlar. Bunlara uyarlayıcı kültür denebilir. Maddi olmayan kültürün bir kısmını oluşturan bu uyarlayıcı kültür içinde yer alan kültür öğeleri toplumun materyal koşullarına göre onlara uygun oluşmuşlardır. Bunların bir kısmı örneğin, teknik kullanım ve uygulamaların nasıl yapılacağını gösteren kurallar gibi, doğrudan doğruya uyarlanmış, bir bölümü ise din gibi dolaylı yollardan uyarlanmışlardır. Örneğin aile bazı işlevleri değişmeden kalmakla birlikte, toplumun maddi koşullarına karşı uyarlanmış bir kurumdur. Maddi koşullar değiştiğinde, uyarlanmış kültürü oluşturan öğeler de değişir. Ancak, geçerek değişir, senkronize (eşzamanlı) değillerdir. Örneğin, Amerika'ya ilk yerleşenler ormanları hızla yakıp kesip tarla yapmışlar, bunun çatıştığı bir şey yok, çünkü o zamanki insanın beslenme sorununu öne alıyordu. Fakat daha sonra sanayi ilerleyince bir yandan tarımda verimlilik yükseltilmiş, ormana olan gereksinim toprağa olan önemce aşmış, geçim sağlamada öne geçen sanayi, tarım toprağı yerine sanayie ağaç sağlayan ormanı daha önemli kılmış, böylece bu maddi koşuldaki değişimin ardından yeni bir uyarlanmış kültür ortaya çıkmıştır. Ancak geç çıkmıştır. Çünkü ,uyarlanmış kültürde değişme geç olmuştur. Yani önce orman değişmiş, ormanın bol olduğu zamandaki kültürün manevi yanı ormanların azaldığı dönemde de varlığını sürdürmüş, daha sonra değişmiştir.

İşte ,maddi koşuldaki değişimin başladığı dönem ile kültürün manevi yanı, Mores değişme zamanına kadarki bu dilime "kötü uyarlanma dönemi", olguya da "kültürel gecikme" diyor. Çoğu kez, önce maddi koşul değişir, uyarlanmış kültür uzunca bir süreden sonra değişirse de, bazı durumlarda maddi koşulun ne yonde değişebileceği kestirilebilmekte ve buna paralel olarak da uyarlanmış kültürde ne gibi değişiklikler yapılması gerektiği planlanabilmekte, ve her iki alandaki değişiklikler eşzamanlanarak gerçekleştirilebilmektedir. Fakat bunun için:

a) Yüksek derecede bir planlama,

b) Etkin bir önkestirim,

c) Etkin bir kontrol olanağı gereklidir. Ayrıca, materyal kültürde değişiklik olmadan da, materyal olmayan kültürde değişiklikler olduğu unutulmamalıdır. Örneğin; maddi kültür sabit, edebiyat,

sanat değişiyor. Ayrıca maddi koşullar değiştiğinde, daha önceki maddi koşullara uygun olan ve henüz değişmemiş bulunan materyal olmayan kùltür, kısmen bu yeni koşullara da uyarlanabilecek yanlara sahip olabilir. Diğer bir deyişle, uyarlanmışlık görelidir. Materyal olmayan kùltür, değişimden önceki maddi koşullara, değişimle ortaya çıkan yeni maddi koşullara uyarlığına oranla daha çok uyarlıdır demek gerekir. Mutlak bir uyarlanmama sözkonusu olmasa bile, bu durum bile, materyal olmayan kùltürde değişmeyi zorunlu kılabilir.

SONUÇLAR:

- 1) Kùltürel gecikme olgusu, şu işlemlerden geçerek gösterilebilir: Eski materyal koşullar belirlenir. Buna uygun ilgili uyarlanmış kùltür betimlenir. Aynı anda, kùltürün bu iki kısmı arasındaki uyarlılığın derecesi betimlenir.
- 2) Daha sonra, değişmiş şekliyle materyal koşulların görünümü ve değişik şekliyle uyarlanmış kùltür betimlenir.
- 3) Bunun ardından değişmeyen uyarlanmış kùltürün yeni koşullara, eski koşullara olduğu kadar uyarlı düşmediği, diğer yandan değişen uyarlanmış kùltürle yeni maddi koşulların, eskileri arasındaki kadar uyumlu olmadığı gösterilir.

Bu üç aşamadaki betimlemelerden sonra sıra, gecikmeyi ölçmeye gelmiştir. Bu materyal kùltürdeki değişimin zamanca başladığı noktayla, ilgili uyarlanmış kùltür noktası arasındaki farktır.

NİMKOFF ile yazdıkları SOCIOLOGY kitabının planı:

GİRİş: Toplumbilim - Bilim ilişkisi (amaç gerçeği yansıtmaktır. Yandışlık, önyargı, yoktur.)

İnsanın sosyal yaşamındaki etmenler

- Doğal ortam
- Kùltür (yapay ortam)
- Kalıtım (kùltür daha önemlidir)
- Küme (bakmak ,beslemek, sosyal kontrol)

Kısım III - Kùltür

- Kùltürün Rolü
- Biyolojik faktörlerin katkısı
- Coğrafi ortamın etkisi (tecritlenmiş bölgelerin etkileri, insanların benzeşmesi)

Kısım III - Kollektif Davranış

- Küme yaşamı
- Küme olma bilinci
- Kalabalık ve Kamular
- Kalabalık davranışı ve küme davranışı
- Kültür ve kamuoyu
- Baskı kümeleri
- Sosyal sınıflar (sosyal yönden birbirlerine göre üstün ve düşük tutulan kümeler sınıf sayılır. Sosyal sınıflara göre yaşama şansı, adaletten aldıkları pay, davranış biçimleri farklıdır. Sınıf farkının nedeni ençok servet farkıdır. Amerikan toplumunda üç sınıf vardır: üst-orta-alt. Sınıflar, mülkiyete değil, gelire göre belirleniyor. Yığinsal üretim üst-alt farkını azaltıp, orta sınıfı büyütüyor.)

Kısım IV - Kişilik

- Kültür ve kişilik
- Küme ve kişilik
- Kişilik bozulmaları

Kısım V - Beşeri ekoloji ve nüfus

- Topluluklar
- Nüfusun dağılımı
- Nüfusun artması

Kısım IV - Sosyal Kurumlar

- Toplumun organizasyonu
- Kültürün büyümesi
- Buluşların sosyal etkileri
- Toplumsal çözülme

Ogburn, modern kapitalizmin üretici güçlerinin gelişmesinde ortaya çıkan belirli bazı nesnel çelişkileri görebilmiş, ama bunda yolun yarısında da kalmış, bu çelişkilerin yön ve karakterinin daha çok toplumsal, özellikle insanlar arasındaki ekonomik ilişkiler tarafından belirlenmekte olduğu gerçeğini görmezlikten gelmiştir.

KISA BİR DEĞERLENDİRME

W. F. Ogburn, Amerikan toplumbilimcileri arasında, etkisi ve getirdikleri bakımından özel bir yeri olması gerekli az sayıda toplumbilimcilerden biridir. Elbette yanlışları, eksikleri vardır ama ge-

ne de örneğin Parsons ve "takımından" ayrı bir yere konmayı hak etmiştir.

Ogburn'de olumlu diyebileceğimiz yönler şöyle:

- 1) Psikolojizm yerine sosyolojik bakışı getirmiştir.
- 2) Bu sosyolojik bakışı ise, tarih ile zaman içindeki evrim açısından bakışa dayanıyor. (Ancak, kuşkusuz Ogburn'deki tarih boyutu ile Marx'çı tarih anlayışı hiç benzemezler)
- 3) Böylece, psikolojizmcilikten yeni bir temel anlayış pekiştiriyor. İnsan doğası, insan psikolojisi, biyolojik özelliklerinin önemli olmadığını, asıl önemli olanın sosyalleşen insanın kültürel yanları olduğunu, bunların ise bütün toplumsal olgular gibi değişebilen şeyler olduğunu göstererek, insanın ve toplumun değişmez bir kaderi olmadığını işaret etmiştir.
- 4) Kendinden sonraki bazı ve önceki pekçok toplumbilimciler, —azgelişmişler için reçete yazanlar— toplumun gelişmesini eğitime, dine, rasyonel düşünceye bağladıkları halde, 1920'lerden itibaren üretim ilişkilerindeki öğelerden bahseder gibi —nerdeyse-geniş anlamda bir teknolojiye (hem araç olarak, hem de bunların kullanılması için gerekli ilişkiler olarak) dayandırmıştır.
- 5) Metod, sadece bir araçtır.

Olumsuz yönleri ise şöyledir:

- 1) İnsan doğası, insan psikolojisinin önemli olmadığını, kültürel ortamın bunlardan da önemli ve bunları belirleyen etmenler olduklarını söylemiş, kültür ortamının kültürün maddi öğelerindeki değişmelerle başlayan bir değişim olgusu olduğu söylemiş; ancak bu doğru betimlemesini yeterli sayarak sorunun derinine inmemiş, yani bunun toplumsal güçler arasındaki güç dengesini belirleyen özel mülkiyetin biçimi (özellikle üretim araçlarındaki) olduğuna değinmemiş.
- 2) Reformcuların yolunun yeterli olmayacağını yazmamışsa da, bu sorunların çözümünü sınıfsal irdelemelere dayanan bir siyasal iktidar sorunu olarak görmemiş, bilim ve teknolojinin gelişmesine bağlamak gibi yetersiz bir değerlendirmede kalmıştır. Bu ise 1960'lardan sonra kapitalist sanayi toplumundaki çeşitli sosyal sorunları, hangi sosyo-politik yapı içinde kullanılırsa kullanılsın sanki daima aynı sonucu

verecekmiş gibi tasarlanan, çağdaş teknolojinin zorunlu sonuçları gibi gösteren, böylece refah devletinden tutun da, yabancılaşılmaya kadar birçok sorunu, toplumun ekonomik yapısından soyutlanmış, dolayısıyla varolan toplum biçimini eleştirmeyi haklı kılmaması gereken sorunlar olarak göstermeye çalışan bugünkü 'toplumbilimcilere' dayanak sağlamıştır. Aslında bu kadar basitleştirilmeyi hak etmemiştir.

- 3) Sınıf olgusunun nasıl ortaya çıktığını Ogburn'de göremiyoruz. Sadece gelire göre sınıfları ayırıyor.
- 4) Son ve en büyük eksiklik olarak da tarihsel modeller kurma çabasının olmayışını sayabiliriz.

KAYNAKLAR

- I) **On Culture and Social Change: Selected Papers.** Edited by C. D. Duncan University of Chicago Press.
- II) A. J. Jaffe, **The International Encyclopedia of Social Sciences** (Ogburn hakkında yazdığı yazıdan)
- III) W. F. Ogburn-Meyer F. Nimkoff, **Sociology.**
- IV) Ogburn, **Technology and International Relations** (1949).
- V) T. B. Bottomore, **Topumbllim, Doğan Yayınevi, 1977, Ankara.**